

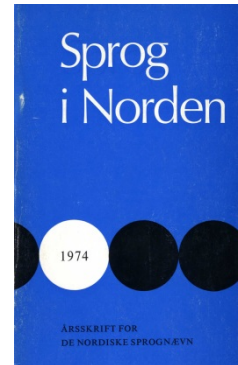
Sprog i Norden

Titel: Språket i kringkastinga. Innledning til diskusjon på det nordiske språkmøtet, Hässelby, Stockholm, oktober 1973

Forfatter: Finn-Erik Vinje

Kilde: Sprog i Norden, 1974, s. 25-58

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språket i kringkastinga

Innledning til diskusjon på det nordiske språkmøtet, Hässelby, Stockholm, oktober 1973

Av *Finn-Erik Vinje*

§ 1

1.1 Språket i radio og fjernsyn — emnet har mange sider og kan ses fra flere synspunkter.

Når emnet tas opp på et møte mellom de nordiske språknemndene, er det rimelig å legge vekt på forholdet mellom den offisielle språkrøkt og språkbruken i etermediene.

I lov om Norsk språkråd av 18.6.1971 heter det bl.a. at Språkrådet "skal gi myndighetene råd i språkspørsmål, særlig når det gjelder språkbruken i skolen, i Norsk rikskringkasting og i statstjenesten".

Danmarks Radio har pålagt medarbeiderne i nyhetsavdelingen å utforme meldingene slik at de stemmer med "den autoriserede danske retskrivning" (Grunnet u.å.), og et tilsvarende krav blir i Finland stilt til den "som opptræder som representant för etermedierna" (Regler för programverksamheten vid Finlands rundradio). I Sverige har kringkastings-selskapet erklært at det i prinsippet vil følge de tilrådinger om "vårdad uttal" som Nämnden för svensk språkvård gir (Helén 1950 s 70).

Som en vil forstå, er radio- og fjernsynsspråket noe som på mange måter angår språknemndenes virksomhet. Både myndighetene og kringkastings-selskapene venter at vi skal interessere oss for språket i radio og fjernsyn.

1.2 Den instruks som gjelder for språkbruken i Norsk rikskringkasting, er i sin helhet gjengitt nedenfor. Instruksen ble vedtatt av styret i institusjonen 15.5.1973, etter at et utkast hadde vært vurdert i Norsk språkråd.

Retningslinjer for språkbruk i programtjenesten i radio og fjernsyn:

1. Ved opptreden foran mikrofonen står enhver språklig fritt, med de begrensninger som følger av bestemmelsene om offisiell målbruk i disse retningslinjer.

Enhver som opptrer foran mikrofonen bør legge vekt på en muntlig og naturlig målføring.

Kringkastingens tjenestemenn har høve til å gi andre medvirkende råd og vink.

2. Den offisielle rettskrivning for bokmål og nynorsk skal legges til grunn for *offisiell målbruk* i Kringkastingen. Bestemmelsen om offisiell målbruk gjelder Kringkastingens tjenestemenn i hallotjenesten og i dagsnytt og meldingstjenesten. Dessuten gjelder bestemmelsen om offisiell målbruk i skoleradioen og skolefjernsynet unntatt i reportasjer og intervjuer m.v. når medarbeiderne ikke benytter seg av manuskript.

Den offisielle rettskrivning skal legges til grunn for teksting i fjernsynet.

3. Tjenestemenn i Norsk rikskringkasting skal bruke den offisielle tellemåten og skal legge vinn på korrekt uttale av norske personnavn og stedsnavn.
4. Meldinger fra offentlige institusjoner som leses opp i Kringkastingen, skal gjengis i den målform de er skrevet i.

1.3 Det er en utbredt oppfatning at kringkastingsspråket er normgivende, at radio og fjernsyn er viktige påvirkningsfaktorer i den alminnelige språkutvikling.

Stortingets kirke- og undervisningskomite har nylig formulert denne oppfatning slik:

“NRK er en institusjon som når fram til de aller fleste hjem og som følgelig også utøver en meget sterk innflytelse på vår språkutvikling. Dette pålegger institusjonen et stort ansvar som må komme klart til uttrykk gjennom institusjonens språkbruk i de daglige sendinger.” (Innst. S. nr. 189, 1969—70.)

I tråd med dette har Stortinget pålagt Norsk rikskringkasting at det skal sikres en viss fordeling mellom de to offisielle målformene. Minst 25 % av ordsendingene skal være på nynorsk, og det utarbeides en grundig statistikk over målfordelingen, slik at en skal kunne kontrollere at dette pålegget blir etterkommet. Nynorskandelen er riktignok ennå ikke kommet opp i 25 %, men den har hatt en viss økning de siste åra.

Statistikken opererer med tre slags talemål: bokmål standardmål, nynorsk standardmål og dialekt. Ved årets slutt blir dialektandelen delt i to, og den ene halvparten føres til bokmål, den andre til nynorsk. I 1973 ble bokmålsandelen etter denne utregningsmåten 80.5 %; nynorskandelen var altså 19.5 %. Disse tallene gjelder radio. I fjernsynet var de tilsvarende tall 83.6 % og 16.4 %.

1.4 Nå vet vi egentlig ikke så mye om omfanget og arten av den påvirkning etermediene øver på allmennspråket. Her er vi "über allgemeine Hypothesen kaum hinausgekommen" (Maletzke 1963 s 201).

Temmelig ferske undersøkelser fra Norge kan på enkelte punkter gi støtte til Karl-Hampus Dahlstedts (1970 s 36 f) oppfatning at radioens og fjernsynets språk ikke i noen vesentlig grad får folk til å endre sine talespråklige vaner, men at det først og fremst er en passiv forståelsesmodell som læres ut. Jfr. Fishman 1971 s 71.

Trass i at radio og fjernsyn står i praktisk talt hvert eneste hjem, makter lokalsamfunnet på en forbausende måte å holde fast på sine særmerker i målveien. Større nærkontakt med et levende talemål i grannebygdene er trolig en sterkere påvirkningsfaktor enn normalmålet i radio og fjernsyn (Bjørkum 1967). Den viktigste grunnen til dette er at kommunikasjonen i etermediene er enveis; mottakeren er bare en passiv tilhører. Det stabile lokale miljø har sine egne vurderinger av rett og galt i språket, og disse vurderingene holder de fast på; lokalsamfunnet har effektive våpen mot den som avviker språklig.

Men forholdet er ikke entydig. Påvirkningen fra det talte normalmål er åpenbart større i tettgrender, stasjonsbyer og industristeder enn i de sosialt sett mer stabile miljøer. Dette talte normalmålet bygger på skriftmålet og henter støtte fra det, får prestisje gjennom det. Slik ser vi at former som ikke stemmer med normalformene i skrift og tale, gjerne forsvinner hos de yngre (Beito 1964 s 252).

I det nye industrisamfunnet Odda er det skjedd en språklig omveltning i dette hundreåret, og det er lydsystemet og ordtilfanget som har gjennomgått de største omforminger (Sørli 1959). I Hallingdal har først språket i stasjonbyene blitt utsatt

for påvirkning og avsliping, og derfra har grendene omkring blitt påvirket. Former som ikke stemmer med normalmålet, står utsatt. Det gjelder f.eks. omlydsformer som pl. *lond*, *lomb*, dativformer, flertallsformer av verb (Beito 1958). En tilsvarende utvikling har Anders Steinsholt beskrevet i to avhandlingar om målet i Hedrum ved Larvik (1964, 1972).

På den annen side ser vi at også industrikommuner med stor innflytting, f.eks. Årdal i Sogn, holder fast på særmerkte målføreformar i strid med normalmålet, og det gjelder også de yngre. Yngre folk i Årdal har f.eks. ikke gitt slipp på former som *maol* for *mål*, *hodn* for *horn*, *fuul* for *full*. Også i formverket bevarer gamle trekk i målføret, trass i påvirkning fra normalmål i skrift og tale, både nynorsk og bokmål (Bjørkum 1968).

1.5 Hvilken rolle radio og fjernsyn spiller i den allmenne språkutviklingen, er det altså vanskelig å danne seg noe klart bilde av ennå. At kringkastinga kan prege den alminnelige, riksspråklige uttalen av personnavn, stedsnavn og fremmedord, behøver vi ikke tvile på. Aage Hansen (1956 s 15) mener at når *u*-lyd i stedet for *y*-lyd i *communiqué* er blitt vanlig i dansk, da skyldes det innflytelse fra radioen. Gösta Bergman (1968 s 189) hevder at den nå rådende uttalen av *Sundsvall* (med førsteleddstrykk og tonem 2) på tilsvarende måte vesentlig må tilskrives radiopåvirkningen. Fra norsk side kan vi nevne den moderne, helt dominerende uttalen med tonem 2 og førsteleddstrykk i nye initialord av typen *tv*, *bh*, *SF*, *UB*; det er sannsynlig at svensk radio og fjernsyn har gitt denne nyheten spredning i norsk (Vinje 1972 s 41).

De største påvirkningsmuligheter ligger nok likevel på ordforrådet område. Nye ord, moteord, nye tekniske uttrykk og fagtermer, visse politiske slagord o.l. — slikt språkstoff kan antakelig spres effektivt gjennom radio og fjernsyn. Vansken med å klarlegge dette påvirkningsforholdet ligger i at dagspresse og ukepresse virker parallelt, slik at det nye språkstoffet når oss både gjennom øret og øyet.

1.6 Derimot kan det neppe være tvil om at radio og fjernsyn utgjør et kraftsentrum for normaltalemålet i så måte at kring-

kastinga kommer med tilbud om et mønstermål til alle dem som søker en språklig norm med større geografisk og sosial rekkevidde enn dialekten. Kringkastingsmålet byr seg her fram som det naturligste og mest autoritative forbilde, og kringkastingsmannen blir språklig normgivende enten han vil eller ikke.

Kringkastingspråket har i dette stykket overtatt den rolle som scenespråket før spilte.

§ 2

2.1 Spørsmålet om normalmål eller standardmål kontra spontan, ikke-normert tale har stått i forgrunnen i ordsiftet om kringkastingsmålet.

Meningsutvekslingen om dette forholdet har vært forkludret av at vi ikke har hatt noen entydig forståelse av begrepet normaltalemål; dessuten har en talt om kringkastingspråk som om det var en enhetlig språkform.

2.2 Kringkastingselskapene i alle de nordiske land forutsetter at visse sendinger i radio og fjernsyn skal være preget av en form for riksgyldig talespråk; det kan derfor være grunn til å se litt nærmere på holdningen til og oppfatningene om begrepet normaltalemål i våre land.

Det kan være god grunn til å spørre om vi i Norge kan tale om noen riksnorm for talemålet. En noenlunde fast, enhetlig skriftspråksnorm ble i vårt land skapt flere hundre år etter at våre naboland fikk en slik norm. Og forutsetningen for en landsgyldig talenorm er at skriftspråket ligger noenlunde fast.

Gun Widmark (1972 s 11 f) har nylig stilt spørsmålet om det i Sverige fins en riksspråksuttale. Hun svarer — med visse forbehold — ja på spørsmålet.

Aage Hansen (1956 s 7) hevder at Danmark nok har et rikstalemål; normen omfatter visse enkeltheter som fins i språkbruken til en gruppe mennesker som på dette området er blitt de toneangivende. Men han legger til at det ikke fins noen talespråklig overnorm som i alle detaljer er regulert og autorisert.

Under alle omstendigheter blir spørsmålet om normaltalemål eller ikke avhengig av den definisjon vi bestemmer oss for. Dersom en legger Otto Jespersens kjente definisjon til grunn, blir det heller ikke i Danmark mange riksspråkstalende. Jespersen (1890 s 41) bestemte jo i sin tid rikstalemålet som "det dannede sprog hos dem, på hvis uttale man ikke kan høre, fra hvad egn de stammer". (Seinere strøk han *dannede* fra definisjonen (1895, 1925).)

2.3 I Norge kompliseres spørsmålet om normaltalemål av det faktum at vi har to offisielle skriftmålsnormer, begge med krav på riksgyldighet. Sture Allén (1968) peker på denne kjensgjerning, og hevder at Norge sakner en riksgyldig talemålsnorm; han mener at det er usannsynlig at en slik norm skal oppstå så lenge det fins flere konkurrerende skriftmålsformer.

Spesielle språkhistoriske forhold har ført til at nordmenn har vent seg til en høy grad av talespråklig slingringsmonn også i situasjoner der språkbrukerne i andre land ville kjent seg bundet av en riksnorm. Språksituasjonen i Stortinget er trukket fram som eksempel. Det er neppe mange nasjonalforsamlinger der så mange av representantene bruker et så målførepreget talemål som i Stortinget. Men det er betegnende for den alminnelige tendens at det også i Stortinget har vært en utvikling i retning av mer normert tale.

Likevel er det nok ennå slik at nordmenn — i høyere grad enn iallfall dansker og svensker — tolererer dialektale avvik, og det enda Gun Widmark (1972 s 9) påpeker at "Toleransen i uttalsfrågor [är] ett rätt utmärkande drag för svenskt samhälle".

Visse uttalelser fra dansk hold tyder på at respekten for den talespråklige overnorm er større i Danmark enn i nabolandene. Hans Jørgen Schiødt (1970 s 49) skriver: "Danskerne er nu også usædvanlig intolerante på udtaleområdet. I ingen andre lande har man en fastere hakkeorden, der først af alt forhindrer den enkelte sprogbruger i at koncentrere sig om at bruge sproget godt i stedet for at jage efter autoriteter og normer." På den annen side er de danske språklige myndigheter tilbakeholdne med å gi faste regler, etter følgende sitat å dømme: "Desværre har vi ikke nogen

offisiell udtaleordbog på linie med retskrivningsordbogen. De sproglige myndigheder her i landet er jo så angst for at fastslå en norm at man må undre sig over at vi overhovedet har en fælles retskrivning, og en udtalenorm — som ville gøre ende på mange skænderier — kunne måske støde dem som har en mere eller mindre afvigende udtale.” (Bang 1971 s 31; jfr. Skautrup 1968 s 145.)

2.4 Begrepet normaltalemål har både en teoretisk og en praktisk side (Hansen 1956 s 10). På den ene side kan vi opfatte normaltalemålet som en teoretisk, abstrakt størrelse, nemlig innbegrepet av en rekke språklige trekk som svarer til de forventninger et overveiende flertall av språkbrukerne stiller om en slags riksgyldig, overindividuell norm. På den annen side er det tale om den praktiske virkeliggjøring av denne normen — i hvilken grad og i hvilke bestemte situasjoner språkbrukerne faktisk retter seg etter normen.

Bertil Molde (1971 s 17) sammenfatter den teoretiske og den praktiske side av begrepet normaltalemål (eller *talat riksspråk*, som han sier) når han bestemmer det som “sådannt språk [...] som inte har någon påtaglig geografisk färgning och som av språkbrukarna i stort uppfattas som riksgiltigt”.

Nøkkelordet er her naturligvis *påtaglig*. Her vil oppfatningene variere, men nærmere begrepet normaltalemål kan vi vanskelig komme. Alf Hellevik (1966 s 118) karakteriserer det på liknende måte: “Det er utan typiske målføredrag, enda det alltid vil vere noko farga av uttalen på staden.” Jfr. Hellevik 1970 s 7.

En undersøkelse ville ventelig bringe for dagen at en slik teoretisk idealnorm er en realitet også i Norge. Hvordan den i praksis arter seg, får vi et inntrykk av når vi lytter på radioens og fjernsynets offisielle sendinger (1.2).

Situasjonen i Norge er preget av de spesielle språkhistoriske og språkpolitiske forutsetninger, men ellers er holdningen til normaltalemålet ikke *vesentlig* annerledes enn i nabolandene. Det er på en rekke sentrale punkter enighet om hvilke språklige trekk normen omfatter og ikke omfatter. Skriftspråket utgjør her grunnlaget, og især for ordforråd og bøyninger. For lydverket er skriftspråket og — med diverse forbehold

— uttalen i de folkerike distrikter på Sør-Østlandet de sterkest normgivende faktorer. Administrativt, økonomisk og befolkningsmessig ligger landets tyngdepunkt på Sør-Østlandet, rundt hovedstaden, og talemålet på disse kanter påvirker normaluttalen ikke bare i bokmål, men også i nynorsk (Næs 1972 s 22). At hovedstadsspråket blir oppfattet som forbilde, er ellers et forhold som er kjent fra mange land (Sommerfelt 1948 s 34, Elert 1970 s 12, Hansen 1956 s 10).

Men de andre sentrer i landet hevder seg språklig overfor Oslo og Sør-Østlandet, og det er ingenting som tyder på at de regionale standardspråk svekkes i sine posisjoner. I hvilken grad de lokale kringkastingssendinger bidrar til å befeste disse posisjoner, er ennå uavklart.

Nynorsk normaltalemål er mindre fast, tillater større individuelle avvik enn det som tar utgangspunkt i bokmålet, men dersom vi f.eks. bygger på oppleste tekster, offisielle sendinger i radio og fjernsyn, og teaterspråket — da vil en finne at de grafonematiske regler i all hovedsak er de samme i våre to målformer.

Et omriss av en landsgyldig talemålsnorm blir gitt i lærebøker i norsk for utlendinger (f.eks. Lundeby 1958, Berulfsen 1966), og i den store Norsk uttaleordbok (Berulfsen 1969). Også Næs 1972 har mange opplysninger om emnet, likeså Sandvei 1953.

For nynorskens del er Midttun 1960 den grundigste oversikt; Hellevik 1970 har generelle synspunkter og gir rettleiing i detaljer. Ellers kan en danne seg et inntrykk av nynorsk normaltalemål ved å samle de spredte merknadene i Beito 1972. Også Norsk Ordbok 1966— gir opplysninger.

§ 3

3.1 Som det går fram av de skrevne retningslinjene for språkb Bruken i Norsk rikskringkasting (se 1.2), gjelder kravet om normaltalemål bare de offisielt pregete sendingene, dvs. hallotjeneste, meldingstjeneste, nyhetstjeneste og i visse sendinger i skolekringkastinga. Medarbeideren opptrer her i sendarrolle 1, som Dahlstedt (1970 s 52) kaller det. Personlige særdrag i stil og tone hører ikke hjemme i denne språkutøvel-

sen. Dialekt eller dialektfarget språk i disse sendinger ville avlede lytterens oppmerksomhet, få ham til å interessere seg for eller irritere seg over *måten* språket ble brukt på. Det ville hindre en rask og effektiv overføring av informasjon.

Det talespråket vi hører i radioens og fjernsynets offisielle sendinger, er ikke et talespråk i vanlig forstand; oppleseren sitter med manus og lytteren vet at han sitter med manus. Det vi hører, er et opplest skriftspråk, og kringkastingsmannen låner bare sin stemme til den teksten han leser.

I denne situasjon, der språkets informative funksjon står i forgrunnen — der er poenget at saklig informasjon skal overføres med minst mulig av forstyrrelser på linja til tilhøreren.

I instruksene for språkkonsulentene i NRK heter det at han skal arbeide for god målbruk i sendingene. Begrepet god målbruk er mangetydig — det skifter fra situasjon til situasjon. Men i nyhetsavdelingen og i andre avdelinger der medarbeideren opptre på vegne av institusjonen, der bør språket være preget av det vi kan kalle *nøytral perfektion*. Medarbeideren skal så å si holde sin egen person i bakgrunnen; det er ikke hans oppgave å skape stemning, stimulere følelsene, egge fantasien.

I alle andre senderroller bør kringkastingsmannen ha nær sagt ubegrenset språklig frihet; hans frihet er bare innskrenket av kravet om distinkt og tydelig tale, og klarhet i ordvalg og setningsbygning.

3.2 For journalisten i presse og kringkasting er det en fordel med klare og entydige normer. Han er språkets praktiker, og normene letter arbeidet for ham, fordi han da blir fri-tatt for mange funderinger og bekymringer om detaljer som ikke spiller noen viktig rolle for det som er hans hovedoppgave: å formidle stoffet på en mest mulig effektiv måte. Om han slipper å fundere på om det skal hete *entreprenør* eller *angtreprenør*, *kompromiss* eller *kompromi*, *konsern* eller *konsørn*, *junior* eller *juniorer* — så kan han til gjengjeld konsentrere seg om de mer sentrale redaksjonelle og språklige oppgaver.

Det språkmannen opplever som et dilemma, er at han ikke alltid kan imøtekomme ønsket om klare og utvetydige regler. Men det bør ikke avholde ham fra å gi hjelp. Også journalisten i radio og fjernsyn må forsøke å forsones seg med den tanke at to konkurrerende uttrykk begge kan være korrekte.

§ 4

4.1 De vanskeligste normeringsdetaljer gjelder uttalen. Kravet er at uttalen skal være korrekt, konsekvent og tydelig. At den er korrekt, vil si det samme som at den stemmer med forskrift eller sedvane; at den er konsekvent, innebærer at programmedarbeideren er bevisst overfor sin egen språkform og unngår vingling mellom former innenfor en og samme programhelhet. Når det gjelder tydeligheten, er det et krav at språket skal være taleteknisk tilfredsstillende. Størstparten av ordsendingene i radio og fjernsyn bygger på skrevet stoff, slik at medarbeideren er oppleser — en som leser opp skriftspråk. Et slikt opplesingsspråk krever at en må tale med større intensitet, med mer bestemt artikulasjon og tydeligere diksjon enn i samtalspråket. Ikke alle medarbeidere ofrer denne side av programarbeidet tilstrekkelig oppmerksomhet. Marius Sandvei (1953 s 111) nevner f.eks. at en programsekretær regelmessig sa *riksprammet fortster froslo*; det skulle bety *riksprogrammet fortsetter fra Oslo*.

Overalt kreves det større tydelighet i opplesning enn i samtale, av den enkle grunn som 1700-tallsgrammatikeren Jens Høysgaard formulerer slik: “En præst på sin prædikestol kan man ikke, som en skal have gjort, spørge og sige: hvad sa fa'r?”

Ingen bør tilsettes i fast mikrofontjeneste uten etter grundige målinger av hans taletydelighet, spesielt med henblikk på slike lyder som under teknisk taleoverføring står i fare for å bli forvekslet. *M*, *n*, *r*, *l*, og især *b* og *y* er “dårlige” lyder i norsk (Ormestad 1955); konsonanter som *s*, *f*, *p*, *t*, *k* befinner seg i ytterkantene av den menneskelige talens frekvensområde, og minimale par med disse lydene er i farensone for forveksling. Det er bare språkets overflodsinformasjon som “redder” slike par som *få* — *så* under teknisk tale-

overføring. Ved de aller fleste former for hørselssvekkelse — f.eks. den aldersbetingede — er det nettopp de lyse tonene, de i det øvre frekvensområdet, som forsvinner.

I den rådgivning som retter seg mot språket i etermediene, bør en legge større vekt på disse forhold enn en hittil har gjort. Faktorer som sonoritet og fonetisk distinksjon bør tillegges atskillig vekt når vi skal tilrå den ene eller den andre av konkurrerende former.

Bergman (1962 s 88 f) har beskrevet et slikt tilfelle. Det gjaldt *öst* — *ost* i værmeldingene. Gjennom akustiske målinger på Tekniska högskolans taltransmissionslaboratorium ble det påvist at *ost* var den tydeligste av de to formene, den som innebar minst risiko for forveksling. Den svenske språknemnda rådde derfor til at *ost* ble brukt i værmeldingene i radio.

I Norge er *aust* i stor utstrekning tatt i bruk i værmeldinger også på bokmål (der *aust* og *øst* er jamstilte former). Det er grunnlagt med at *aust* ikke så lett blir forvekslet med *vest*.

4.2 Enhver som regelmessig opptrer framfor mikrofonen, bør bli orientert om hvilke spesielle krav til taletydighet og taletempo som radio og fjernsyn stiller, og institusjonene bør ha stående tilbud om undervisning og rettleiing. Norsk rikskringkasting har således en deltidsansatt logoped med dette som arbeidsfelt. Hun holder kurs og driver individuell rettleiing, og sender dessuten regelmessig skriftlige instruksjoner til programmedarbeiderne.

4.3 Et problem er å finne det rette taletempoet. Det som passer for noen lyttere, er for vanskelig eller for lett for andre. Mange brevskrivere klager over for hurtig lesetempo; undersøkelser tyder likevel på at flertallet av lytterne synes tempoet er tilfredsstillende. I en intervjuundersøkelse var det 75 % som sa seg uenige i den påstand at de som leser nyhetene i radio og fjernsyn, snakker for fort (Bakke 1973).

Et annet vanskelig spørsmål gjelder "innlevelsen" i de meldingene som skal framføres. Det hjelper lite med velklingende stemme og god artikkelasjon dersom oppleseren ikke

gir oss inntrykk av at han har "forstått" teksten, og dersom han ikke inntar den rette holdningen til teksten og til tilhørerne.

Opplæseren må bevege seg mellom Skylla og Karybdis: Nærmer han seg for mye til samtalepråket, risikerer han at ord og setninger går tapt. Fjerner han seg for mye fra dagligtalens naturlige diksjon og talerytme, blir han lett stiv og pedantisk.

Opplesningspråket, med de spesielle krav om tydelighet og ettertrykk som stilles til det, vil stå i fare for å bli preget av monotont setningstonefall — fordi det er vanskelig å modulere tonebevegelsene under sterk utånding. Dette fører ofte til at kringkastingsfolk legger seg til visse stereotype bevegelser i intonasjonen, f.eks. slik at det siste ordet i hver periode markeres med ekstra sterkt trykk. Jfr. Franzén 1966.

§ 5

5.1 Karakteristisk for forholdet mellom talemål og skriftmål i nyere tid er at det skjer en gjensidig tilnærming: Skriftspråket får en enklere setningsbygning, blir ledigere og muntligere, og kvitter seg med en del uttrykkstyper som er spesielt skriftspråklige.

På den annen side påvirkes talespråket av skriften — især i ordforråd og bøyninger, men i stadig større utstrekning også i lydverket. Når f.eks. ord som *hage*, *saga* (b *sg*), *stake*, *stykke* i nynorsk normalmål nå oftest leses uten palatalisering, mener Beito (1972 s 75) at det er fordi "uttalen etter kvart rettar seg meir etter skriftformene".

En stor del av de innvendinger som reises mot språkformen i NRK, gjelder mangel på samsvar mellom skriftbilde og uttaleform: Klagerne anker over at medarbeiderne f.eks. sier *sønda* og ikke *søndag*, "for det skrives jo *søndag*".

Tilsvarende utvikling (og samme holdning) er iaktatt i våre naboland; nær sagt alle som har skrevet om talespråkets utvikling i nyere tid, har kommentert forholdet (se f.eks. Ståhle 1970 s 68 f, Molde 1971 s 19, Elert 1970 s 12; Diderichsen 1947 s 3, Hansen 1956 s 14 og s 45, Bom 1955 s 148).

Det er ingen grunn til å motarbeide denne utvikling. At

skriftspråket blir ledigere, mer direkte, kan neppe skade, og at det blir større samsvar mellom skriftbilde og uttaleform, må bare være en vinning.

Det ser i vårt land ut til å være en svak tendens i retning av bokstavrett, norsk uttale også av fremmede ord.

Emballasje er hos Ivar Alnæs (1910) oppført med *ang-* som hovedform; Berulfsen (1969) har bare uttalen *em-*. Berulfsen (1969) tillater skriftuttale også for *entusiasme*, *dementi*, *departemental*, *parentes* og *sensibel* — og det er tendens til samme uttale av *presentere*, *suspendere*, *engasjert*, *entreprenør*, *entreprise*.

Bugge (1949) oppfører engelsk uttale av *jazz* som eneste form; denne formen er i dag trengt helt tilbake. Også *nylon* er hos Bugge oppført med engelsk uttale — “Noen norsk uttale har ennå ikke festet seg”. I dag er skriftrett uttale det dominerende.

Ellers er det nok slik at engelske lånord står i en særstilling; engelskkunnskapene er så utbredt at nye lånord bare unntaksvis kommer til å få skriftrett uttale.

5.2 Bokstavord av typen *FBI*, *UPI*, *SALT*, *Unesco*, *ČTK* (det tsjekkiske telegrambyrået) opptrer hyppig i nyhetsmeldingene, og uttalen vakler mellom en hjemlig og en fremmed lesemåte. Norsk rikskringkasting forsøker å gjennomføre en uttale med norske bokstavnavn og ellers skriftrett lesning; eksemplene ovenfor skal altså ikke leses *eff bi ai*, *ju pi ai*, *sålt*, *junesko*, *tsjeteka*.

De samme ord blir brukt i avisenes nyhetstelegrammer, og med norsk uttale gjør vi det lettere for lytterne å identifisere uttaleform og skriftbilde.

5.3 Skriftspråket — egentlig et sekundærspåk som skulle gjengi talespråket med synlige tegn — har i våre dager fått overtaket, og blir betraktet som det primære språk.

En ordform som brukes i skrift, får prestisje. Et eksempel: Etter hvert som norsk bokmål har akseptert *a*-former i substantivbøyningen i skrift, har det skjedd en gradvis opp-

justering av deres generelle stilistiske verdi. En hel del *a*-former som i begynnelsen av 1900-tallet ble ansett for klart vulgære og som bare hørte hjemme i det mest dagligdage språk og i et bestemt folkelig miljø, virker i dag knapt støtende selv i alvorligere foredrag og "høyere foredrag". For Johan Storm (1904) var *kona, boka, svarteboka, (samme) ulla, døra, barna* "det rene og skjære Vulgærsprog", og enda August Western (1921) mente at former som *silda, bua, lia, øia* bare kunne brukes i lavere stil.

§ 6

6.1 Som det går fram av retningslinjene for språkbruken i NRK (se 1.2), står tre områder i en særstilling, i så måte at det her stilles krav til alle programmedarbeidere, uansett senderrolle.

Det gjelder den nye tellemåten, norske personnavn og norske stedsnavn.

Kravet om korrekt lesning av tallord gir oss høve til å komme inne på et forhold som i vår sammenheng er viktig. Her dreier det seg nemlig om en konflikt mellom på den ene side kravet om at språkformen i NRKs offisielle sendinger skal være "skjult", dvs. ikke avvike fra det sedvanebestemte, og på den annen side aktiv språkrøkt.

Som kjent innførte vi i Norge i 1951 en ny tellemåte; tierne leses før enere, altså *førtifire* i stedet for *fireogførti*. Dette var språkplanlegging, et bevisst forsøk på å omlegge det norske folks vaner på et sentralt felt av språket, og oppgaven var å få reformen akseptert, få overtalt folk til å bruke den nye tellemåten.

NRK var det viktigste propagandainstrument for denne reformen; det var radio og fjernsyn som måtte venne folk til det nye.

I denne situasjon kom altså språkrøktsinteresser i konflikt med prinsippet om "skjult målform", iallfall så lenge reformen var ny og lytterne ikke hadde vent seg til å høre tallene lest på den nye måten.

Det fins en rekke liknende tilfeller. Det vil især dreie seg om forsøk på å erstatte uheldige fremmede innlån som

har fått fotfeste. Dersom avløserne skal bli kjent, og dersom språkplanleggeren skal ha utsikter til å få sine forslag akseptert, må han samarbeide med dem som etter alt å dømme har de største påvirkningsmuligheter.

6.2 I alle programtyper — ikke bare de offisielle — skal medarbeiderne “legge vinn på korrekt uttale av norske personnavn og stedsnavn” (1.2).

Spørsmålet er så hva det er som er korrekt — den stedeagne uttaleform eller den form som kan kalles standardformen. Den siste retter seg i regelen etter det gjengse forholdet mellom skriftbilde og uttale i språket ellers.

Få vil være uenige med Gösta Bergman (1962 s 9): “Det får väl sägas vara rimligt att uttalet på platsen, där man har kontakt med en levande tradition och så att säga är de närmaste ägarna av egennamnet, får tillerkännas den bättre rätten.”

Men en må gjøre forbehold: I enkelte tilfeller kan stedsnavnet ha en lokal uttaleform som avviker sterkt fra den alminnelige skrift/uttale-relasjonen. En mer skriftrett uttale vil lette identifiseringen for flertallet av lytterne. Eksempler er *Hjerkinn*, *Geiranger*; den genuine uttale er her — gjengitt i norsk lydskrift: [sær`hij̥n̥n̥], [jå:r`ån̥g̊e̊n̥]. *Selbu* og *Ålen* har en særmerkt retrofleks uttale på stedet, men denne uttalen har ingen muligheter for å bli standardform. I Setesdal er det et sted som heter [hed`di]; navnet skrives *Helle*, og oppleseren i NRK bør bruke en uttale som svarer til de gjengse grafonematiske regler, bl.a. for at lytteren skal kunne identifisere uttaleformen med den form de har sett på kartet eller i avisnotisen.

Dertil kommer at uttalen på stedet ofte er vakkende. Innfødte i *Trondheim* sier helst *Trondhjem* om byen — i samsvar med den gamle skrivemåten. Folk på *Snarøya* bruker gjerne formene *Snarøen* og *Fornebo* (flyplassen ligger på stedet); også disse siste formene stemmer med eldre skrift.

I disse tilfeller må Norsk rikskringkasting bruke de uttaleformer som svarer til det moderne skriftbildet.

På samme måte er det med navn som har en klar appel-

lativisk betydning, og især når navnet er en sammensetning med appellativ i etterleddet. Ender et navn på *-fjell* i skrift, bør det i offisiell muntlig språkbruk i radio og fjernsyn leses skriftrett, ikke *-fjødd* eller *-fjeddl* eller *-fill*, som det kan hete i målføra. "Vetskap om ortnamnens "riktiga" uttal är en sak, ortnamnlig språkvård en annan." (Dunås 1970 s 73.)

6.3 Når det gjelder uttalen av norske personnavn, er det et prinsipp at bærerens ønske skal respekteres.

Dette er ikke uten komplikasjoner. Ofte dreier det seg om navn som er utbredt i stort antall på forskjellige kanter av landet, og variasjonsbredden i uttalen er svært stor.

For eksempel er det tonelagsmotsetninger: *'Borgen* eller *`Borgen*, *'Bakken* eller *`Bakken*, *'Hansen* eller *`Hansen*. Vi har familier som bruker begge former, og insisterer på at andre skal følge familiepraksisen i så måte. Vi har andre lydlig forskjeller som *Kinck* med framlyd [ç] og *Kinck* med [k], *Munch* med [ø] og *Munch* med [ʏ]. Noen vil ha siste konsonant uttalt i navn som *Ålerud*, andre vil at den skal være stum. *Olav*, *Eli*, *Anna*, *Helga* uttales dels med tonem 1, dels med tonem 2; noen vil hete *Ketil* med [ç], andre vil ha [k] i framlyd; noen foretrekker *Gisle* med [j], andre synes [g] passer bedre.

Personer som ofte figurerer i avisspaltene eller omtales i Kringkastinga, får gjerne innarbeidd den uttalen de ønsker; mannen i gata — dersom hans navn nå en eller annen gang blir nevnt i radio — får som regel ingen slik særrett, simpelthen fordi programmedarbeideren ikke har tid til å undersøke alle individuelle vaner og private påfunn.

Retningslinjene for uttalen av fremmede steds- og personnavn er stort sett ens i de nordiske kringkastingene.

Lesningen retter seg dels etter en hjemlig uttaletradisjon (*Paris*, *Roma*, *New York* — jfr. *Goethe*, *Dante* med tonem 2), dels etter den genuine uttalen. Kunnskapene i de store verdensspråkene er økt de siste mannsaldrene, derfor vil nye navn fra disse språk regelmessig bli lest i samsvar med den stedegne måten. Norsk rikskringkasting har fått utarbeidd uttalelister for de fleste aktuelle språk: finsk, islandsk, italiensk,

japansk, nederlandsk, polsk, portugisisk, russisk, spansk og tsjekkisk.

For de mer eksotiske språk er det mer tilfeldig hvilke uttaleformer som nedfeller seg som norm. Når et navn fra slike språk blir aktuelt, kan det gå lang tid med usikkerhet og vingling før det får fast form. Her kunne det være på sin plass med en nordisk samordning. Parentetisk vil jeg skyte inn at det generelt skulle vært ønskelig med nærmere kontakt mellom dem som har innflytelse på språkbruken i de nordiske kringkastingene. På den måten kunne en ha muligheter for å få grepet inn før forskjellige varianter av fremmede nyord festner seg. Felles nordiske avløsere for engelsk-amerikansk lånegods kunne få en bedre sjanse; nye geografiske navn, tekniske termer etc. kunne lanseres i en fellesform — for bare å nevne noen av de områder der det etter min mening ligger til rette for og er behov for samrådinger.

En av grunnene til at det er vanskelig å få til noen effektiv samordning, er at kringkastingsselskapene har ordnet seg så forskjellig med omsyn til den språklige rådgivning. Verken svensker eller dansker har noen fast tilknyttet språkkonsulent, og den representanten for Dansk Sprognævn som sitter i Danmarks Radios sprogudvalg, har bare observatørstatus der.

6.4 Det er ikke sjelden tvil om uttalen av nordiske stedsnavn. Utgangspunktet for den som skal gi råd om uttalen, er naturligvis den genuine uttalen, dvs. snarest standarduttalen i det landet der stedet ligger. Men her gjelder det samme som ved de egne, innenlandske navnene: I visse høve må vi avvike fra den genuine uttalen, av omsyn til tydeligheten eller fordi vi må gi lytterne mulighet for å identifisere uttalen med navnets skriftform. Jfr. Bergman 1954 s 42.

Dansk er stort sett problemfritt for oss, fordi vi etter flere hundre år med dansk som eneste riksmål har lagt oss til en tradisjonell norsk leseuttale av dansk språkstoff. Vi gjør ikke en gang forsøk på å danske — avstår fra bl.a. stød, kort uttale av konsonant i trykksterk stilling, dansk diftongering. Vi leser *Slagelse, Haderslev, Hellerup, Ålborg, Randers* som om navnene skulle være norske, og fordeler tonem 1 og 2 som

i norsk. Men vi forsøker å bevare *k* og *g* som klusil foran fortungevokal i navn som *Roskilde*, *Skælskør*, *Gedser*. *København* og *Køge Bugt* leses riktignok med palatal framlyd, men disse navnene kommer i en særstilling. *København* var i sin tid også vår hovedstad, og *Køge Bugt* kommer i en særstilling fordi det knytter seg historiske minner — såkalt ærerike — til navnet.

I radio og fjernsyn forsøker vi å innarbeide korrekt, dvs. dansk, trykkfordeling i navn på *-borg*, *-bro*, *-holm*, *-sund* m.fl., altså sisteleddstrykk i navn som *Kalundborg*, *Vordingborg*, *Holstebro*, *Bornholm*.

Men ellers nasjonaliserer vi i høy grad de danske person- og stedsnavn; vi har inntrykk av at danskene tar det med sinnsro.

Iallfall gjorde han det, den danskfødte presten Jacob Nicolai Wilse, som på slutten av 1700-tallet tjenestegjorde i Norge. Han betraktet tilmed vår uttale som et mønster for danskene! Da han i 1779 skulle bestemme hvor i fellesriket Danmark—Norge den beste uttale ble brukt, viste han nemlig til Christiania-språket. Det var "baade det netteste i Udtale og nærmer sig meest til Hoved-Sproget som bruges i Skrift"!

Det Wilse sikter til, er naturligvis at boklærte folk i Norge hadde lagt seg til en egen form for muntlig foredrag som omhyggelig og bokstavrett sluttet seg til det danske skriftspråket. I Christiania var slikt talespråk rådende på scenen langt ut på 1800-tallet.

Svenske navn skaper ikke mange uttaleproblemer, iallfall ikke de mest kjente svenske stedsnavnene. Vi legger vinn på å følge rådene i Sahlgren og Bergman 1968; boka fins i alle programavdelinger. Feillesninger som *Kiruna* med palatal framlyd, *Gävle* med tonem 2, og *Uddevalla* og *Umeå* med etterleddstrykk forekommer likevel ikke så sjelden, men betraktes altså som feil, og påtales. Islandske navn består ofte av ordelementer som nordmannen gjenkjenner som ord i sitt eget språk; derfor får vi nok oftest norsk uttale av islandske navn, f.eks. av *Vestmannaeyjar*, *Pingvellir*. Det islandske oppsynsskipet *Ægir* ble aktuelt i forbindelse med "torskekrigen"

nylig; navnet er kjent fra skolepensumet i norrønt ("gammelnorsk") og leses derfor med *æ*-lyd.

Unntak gjøres for hovedstadsnavnet *Reykjavík*, som blir lest med tilnærmet islandsk uttale.

I samme stilling som islandsk står færøysk, men det er relativt lite færøysk språkstoff som er aktuelt.

Finske uttalereregler er så lette at vi forsøker å få en tilnærmet finsk uttale, f.eks. slik at trykkfordelingen blir korrekt, og at skriftspråkets *u* og *o* leses på finsk måte.

Men det er først i de siste år at vi i Norge har forsøkt å innarbeide en mer korrekt lesning av finske navn. Tidligere — og til dels ennå — har finske navn vært lest etter norske uttalereregler. Det har derfor vist seg vanskelig å få norske programmedarbeidere i radio og fjernsyn til å bruke en mer korrekt finsk uttale, f.eks. i navn som *Rauma*, *Hasu*, *Kekkonen*, *Nurmi*. Jeg har lagt merke til at medarbeiderne i Sveriges Radio er mye flinkere i så måte.

§ 7

7.1 Etermedienes vesentligste språkproblemer har jeg ennå ikke berørt. Detaljer i uttale og formverk kan være viktige nok, men den aktive språkrøkt må især settes inn på et annet felt, nemlig overfor politikernes, komiteformennenes, teknokratenes og ekspertenes spesialspråk. Substantivsjuke, abstrakt framstilling, innviklede perioder, moteord og -vendinger, fremmed og faglig terminologi — alt dette særkjenner mye av det ekspertspråket som enten går direkte ut i eteren eller som kringkastingsmannen får i oppdrag å omgjøre til skikkelig menneskespråk.

Demokratiet forutsetter at borgerne deltar i avgjørelsesprosessene og aktiviseres i løsningen av de problemer som angår dem. Derfor må sakene presenteres på en måte som gjør det mulig for andre enn ekspertene å fatte dem.

Politikerne har ennå ikke fattet rekkevidden av dette problem — iallfall ikke om vi skal dømme etter deres egen uttrykksform.

I en undersøkelse (referert i Arbetet 27.1.73) av de svenske partiledernes talte debattspråk har Peter Egardt konstatert

at toppolitikernes språk ligger på et nivå som gjør det nærmest ubegripelig for mange av dem de vender seg til.

Politikernes og ekspertenes skriftlige målbruk, slik vi finner den i komiteinnstillinger og utredninger, er heller ikke alltid like leservennlig.

En dyktig journalist må derfor legge atskillig arbeid i å omforme og forenkle språkformen i de referatene og meldingene han skal presentere for publikum. Dette arbeidet skjer oftest under tidspress, og det er forståelig at journalisten ikke alltid makter den vanskelige oppgaven.

Norsk rikskringkasting har forstått at det er viktig å legge vekt på denne side av programvirksomheten. I Dagsnyttavdelingen har de en rutinert medarbeider som bruker størsteparten av sin arbeidstid til å gi rettleiing om den språklige utformingen av meldingene.

7.2 Flere undersøkelser har vist at godtfolks ordkunnskap er forbløffende dårlig. I Sverige konstaterte Nils Frick (1965) at ord som *prioritere*, *abstrakt*, *adekvat*, *sekundært*, *investering* bare mangelfullt blir forstått. Sper vi så på med moteord som *frustrasjon*, *nostalgi*, *know how* og *relevans*, er det vel fare for at et flertall av våre lyttere får store vansker med å følge med.

På oppdrag av Sveriges Radio har Ronney Henningsson (1970) gjort en undersøkelse av fjernseernes ordforståelse. Ord som *konsekvens*, *absorbere*, *generelt*, *flagrant*, *proklamere* ble brukt i en nyhetssending; disse ordene ble gjengitt i sin kontekst for et antall forsøkspersoner mellom 15 og 80 år. Konteksten kunne f.eks. være slik: "Till denna lön skall läggas ett generellt påslag i kronor och ören." Så spurte intervjueren: "Vad betyder generellt i den meningen?"

Bare 47 % kunne gi et akseptabelt svar. Det tilsvarende tall var for de andre ordene: *konsekvens* 61 %, *absorbere* 67 %, *flagrant* 24 %, *proklamere* 71 %.

Politiken 31.5.73 refererte en dansk ordforståelsestest som Danmarks Radio har tatt initiativ til. Materialet er ennå ikke bearbeidet, men hovedresultatet er allerede klart: Folk forstår ikke på langt nær så mange ord som journalister i presse og

kringkasting innbiller seg.

I Finland konstaterte de at pågangen av telefonoppringninger til Yleisradios sentralbord økte sterkt under den finlandske avisstreiken i 1972; det var lyttere og seere som ville ha forklaringer på det som ble sagt i radio og fjernsyn (Hadenius og Weibull 1970 s 341).

7.3 Vi vet en del om forståelighet på det syntaktiske nivå. Programmedarbeiderne i radio og fjernsyn bør være orientert om hvilke midler vårt språk har til å oppløse uoversiktlige, kompliserte strukturer, og om hvilke uttrykkstyper som legger størst/minst belastning på vårt kortminne. En hel del psykolingvistiske undersøkelser gir oss holdepunkter.

Ved Nordisk institutt ved Universitetet i Trondheim ble det i 1972 påbegynt en undersøkelse av dagsnyttsspråket i radio. Formålet er å få klarlagt i hvilken grad språket i radioens dagsnyttssendinger fyller kravet til effektiv og tydelig overføring av informasjon.

Materialet består av lydbandopptak av bestemte dagsnyttssendinger og de skrevne tekstene til de samme sendinger; det er nødvendig å granske begge deler, fordi det ikke sjelden er slik at programsekretæren leser litt annerledes enn det som står i manus.

Ledere for prosjektet var Tove Bull Jæger og Jan Ragnar Hagland; de foreløpige resultater er samlet i et stensilert hefte (Jæger og Hagland 1973).

7.4 Det fins en rekke metoder for måling av syntaktisk kompleksitet, og det er utarbeidd formler for måling av teksters vanskelighetsgrad. Klare 1963 gir en grundig oversikt.

Jæger og Hagland (1973) tar holdepunkt i bl.a. følgende forhold: periodelengde og antall lange ord (lix; jfr. Björnsson 1968), setningsstrukturen, bl.a. aktiv/passiv-konstruksjoner, og ordforrådet.

Disse holdepunktene, som er velkjente fra tidligere målinger, er sjølsagt ikke alle like pålitelige for måling av forståelighet.

I begynnelsen av 1960-åra gjorde Miller og andre flere forsøk som tydet på at transformasjoner er psykologiske realiteter, og at begrensningene i vårt kortminne henger sammen med språkets transformasjonelle karakter. En transformasjon skulle etter dette svare til en psykologisk operasjon som det tar en viss tid å utføre, og setningskompleksiteten kan måles i antall trinn i setningens transformasjonshistorie. Tanken er at hver setning blir lagret i minnet i form av en kjernesetning pluss en eller annen slags transformasjonsmerkelapp for syntaktisk struktur. Jfr. Hörmann 1971 s 253 f.

Det er altså ikke antall ord i setningen som er den viktigste faktor når vi skal bestemme hvilken belastning en setning legger på vårt minne. Det viktigste er setningens grammatiske struktur. Først og fremst er det de diskontinuerlige konstituenten som gjør det vanskelig for oss; "our capacity to deal with interruptions may be extremely limited" (Miller og Isard 1964 s 292).

Savin og Perchonock (1965) har vist ved forsøk at en aktiv setning blir husket bedre enn en passiv, en fortellende passiv setning bedre enn en nektende passiv setning osv; jo flere transformasjoner som er nødvendige for å generere setningen, dess vanskeligere blir den.

Men seinere undersøkelser har gitt resultater som kompliserer forholdet. Slobin (1968) har f.eks. vist at reduserte passivsetninger (truncated passives) som *han ble bortført* er lettere å huske enn både tilsvarende fullstendig passivsetning (full passive) *han ble bortført av noen* og aktivsetningen *noen bortførte ham*. Jfr. Ahlgren 1973 s 64 f.

Hvordan det enn forholder seg med dette, så er det sikkert at forståelighet henger sammen med hele den kontekst setningen inngår i, altså ikke bare med grammatisk struktur. I denne tabellen er alle passivsetningene innregnet, altså uten omsyn til deres form (f.eks. om agenten kommer til uttrykk) eller hvilken sammenheng de opptrer i.

Det er imidlertid viktig å være klar over at en passiv setning ikke nødvendigvis er vanskeligere å oppfatte enn en aktiv.

Når setningen er *reversibel*, dvs. når subjektet og objektet kan bytte funksjon (*gutten jager hunden/hunden jager gut-*

7.5 I tabell 1 (Jæger og Hagland 1973) er det gitt et oversyn over antall passive setninger:

Tabell 1

Tid	Setn. Passiv	Herav omskr. passiv	S-passiv
18/12-1830	78 22 (28,2 %)	16	6
22/12-1700	65 18 (27,8 %)	13	5
22/12-1830	76 23 (30,3 %)	17	6
23/12-1700	59 8 (13,6 %)	8	—
25/12-1700	59 7 (11,9 %)	7	—
27/12-1830	59 11 (18,6 %)	10	1
28/12-1700	63 15 (23,8 %)	12	3
28/12-1830	67 11 (16,4 %)	9	2
31/12-1830	42 7 (16,7 %)	7	—
1/1 -1830	61 20 (32,6 %)	19	1
2/1 -1700	54 12 (22,2 %)	12	—
2/1 -1830	72 22 (30,6 %)	18	4
3/1 -1700	46 10 (21,7 %)	8	2
3/1 -1830	59 11 (18,7 %)	8	3
5/1 -1830	59 9 (15,3 %)	8	1
Sum	919 206 (22,4 %)	172 (83,4 %)	34 (16,6 %)

ten), legger passiv form større belastning på minnet enn en aktiv form. Men i ikke-reversible setninger (f.eks. *gutten kaster stein*) kan det ikke påvises at passiv er vanskeligere å oppfatte enn aktiv (Slobin 1971 s 35 f).

Tabell 1 er ikke sortert etter dette prinsipp, og legges derfor fram med atskillige forbehold.

Ellers kan det være verdt å nevne at Frands Mortensen (1972 s 106) i sin gransking av de danske nyhetssendingene i radio har kommet til tall for passivbruken som ligger påfallende nær det som er uttrykt i tabell 1.

Den som former nyhetsmeldingene som skal leses opp i radio og fjernsyn, forsøker å finne fram til en ledig, talespråkspreget uttrykksmåte. Karakteristisk for talespråklig stil er en lav passivprosent — replikker i skjønnlitterære verk har omkring 2 % passive setninger (Hansen 1967 s 52 f). Tallene

i tabell 1 kan tyde på at radiojournalisten på dette punkt har mislykkes i sine forsetter.

7.6 Tabell 2 viser periodelengden og antall lange ord (dvs. ord på mer enn seks bokstaver); i høyre kolonne står lesbarhetsindeksen (lix).

Tabell 2

Tid	Ord	Perioder	Ord pr. periode	Lange ord	(Lix)
18/12-1830	703	37	19	181 (25,7 %)	45
22/12-1700	535	29	18,4	142 (26,4 %)	45
22/12-1830	633	32	19,8	179 (28,3 %)	48
23/12-1700	461	24	19,2	104 (22,4 %)	42
25/12-1700	447	28	16,2	90 (20,1 %)	36
27/12-1830	534	30	17,8	135 (25,3 %)	43
28/11-1700	554	27	20,5	152 (27,4 %)	48
28/12-1830	607	30	20,2	162 (26,7 %)	47
31/12-1830	416	22	18,9	95 (22,8 %)	42
1/1 -1830	515	28	18,4	123 (23,9 %)	42
2/1 -1700	476	25	19,0	122 (25,6 %)	45
2/1 -1830	620	32	19,4	165 (26,6 %)	46
3/1 -1700	436	21	20,8	121 (27,8 %)	49
3/1 -1830	561	30	18,7	159 (28,3 %)	47
5/1 -1830	565	26	21,7	154 (27,3 %)	49
Sum	8 063	421	19,2	2 084 (25,8 %)	45

Både periodelengden, antall lange ord og lesbarhetsindeksen ligger her på et svært høyt nivå. Lix-tallet svarer om lag til det som gjelder for avisenes lederartikler (Vinje 1970 s 73; jfr. Alnæs 1973 s 26), og det kan være et varsel om at dagsnyttssendingene er for vanskelige. Den som lytter på radio, kan jo ikke kikke tilbake i setningen eller perioden dersom det er noe han ikke fikk med seg. Jfr. det som er nevnt ovenfor i 7.2 om de mange telefonhenvendelsene til Yleisradio under avisstreiken i 1972. Det er påvist ved leser- og lytterundersøkelser (Harwood 1955) at tekster med relativt høy vanskelighetsgrad blir oppfattet langt dårligere når de høres enn når de leses.

7.7 I tabell 3 (Jæger og Hagland 1973) er gjengitt resultatene fra et forsøk med innholdsforståelse. Etter å ha hørt meldinga én gang, skulle forsøkspersonene forsøke å gjengi innholdet. Svarene ble gradert etter skalaen "godt", "middels", "dårlig/ikke". Av venstre kolonne går det fram at det var fem meldinger som i alt ble opplest.

Tabell 3

Ungdomsskoleelever, i alt 60 svar (8. klasse):

Historie nr.	Godt	Middels	Dårlig/ikke	Sum
1	9	26	25	60
2	3	15	42	60
3	6	16	38	60
4	4	21	35	60
5	3	18	39	60
Sum	25 (8,3 %)	96 (31,7 %)	179 (59,6 %)	300

Gymnasiaster, i alt 47 svar (2. klasse):

Historie nr.	Godt	Middels	Dårlig/ikke	Sum
1	8	15	24	47
2	4	16	27	47
3	11	19	17	47
4	13	19	15	47
5	6	26	15	47
Sum	42 (17,8 %)	95 (40,4 %)	98 (41,7 %)	235

Som det går fram av tabell 3, ble resultatet ikke oppløftende; bare et mindretall kunne gjengi innholdet tilfredsstillende.

Så ble meldingene systematisk endret. Blant annet ble det i den omskrevne versjonen brukt flere aktivsetninger, og periodene ble gjort kortere. Endringene går fram av tekstene nedenfor og av tabell 4. Den nye versjonen ble lest inn på

band, i samme tempo som originalen og av en kjent radio-stemme.

Deretter ble det gjort samme prøve av forståelsen som første gang, men sjølsagt med andre forsøkspersoner; resultatet går fram av fig. 1 — uttrykt i prosent riktig gjengiving av innholdet. Det viste seg at den omskrevne versjonen i alle fem tilfeller var lettere å huske enn originalen.

Originalversjon

Melding nr. 1. Dato: 18.12.72 kl. 18.30

Det vart stadfest i Washington seint i ettermiddag at USA har teke til att med å bomba mål i Nord-Vietnam nord for den tjuande breiddegraden. Det vert og lagt eit nytt minebelte utanfor hamnebyane i Nord-Vietnam. Mens det ennå vart gjort framsteg i drøftingane om ein fredsavtale for Vietnam, begynte nordvietnamesarane å fjerne minebeltet utanfor dei viktigaste hamnebyane. Meldingane nå går ut på at USA ser det som ei første oppgåve å leggja ut nye miner, etter at fredsdrøftingane vart avbrotne.

Melding nr. 2. Dato: 22.12.72 kl. 18.30

Premiesatsane for fleire såkalla kombinerte forsikringar skal settast opp med om lag 10 prosent. Etter det Dagsnytt får opplyst skal premiane for villa- og heimforsikring settast opp alt frå februar neste år. Direktør Øystein Os i Opplysningskontoret for forsikring, seier at årsaka til prisauken er at desse forsikringane lenge har hatt dei same premiesatsane og at det derfor er nødvendig med ei justering etter at prisstoppen blir oppheva ved årsskiftet. I går blei det opplyst at premiane for bilforsikring skal aukast med 30 prosent i gjennomsnitt frå 1. mars.

Melding nr. 3. Dato: 27.12.72 kl. 18.30

Norges Røde Kors har vedtatt å sende 100 000 kroner til Nicaragua, som den første norske hjelpa etter jordskjelvkatastrofen i hovudstaden Managua. Ein representant for Norges Røde Kors reiser til Managua i dag for å sjå på tilhøva i katastrofeområdet, og for å overlevere pengane. Røde Kors-ligaen i Genève har bede medlemsorganisasjonane om å sende pengar i staden for ullteppe og andre ting til hjelpearbeidet. Norges Røde Kors bad i formiddag Utanriksdepartementet om pengar som skal nyttast til hjelp etter jordskjelvkatastrofen i Managua. Organisasjonen Redd Barna har løyvt 10 000 kroner til hjelpearbeidet.

Melding nr. 4. Dato: 1.1.73 kl. 18.30

Det britiske, irske og danske flagget vart heist utanfor EF-hovudkvarteret i Brussel i føremiddag i samband med at Storbritannia, Irland og Danmark offisielt er blitt medlemmer av EF. I dag har dei tre landa stadfest utnemninga av nye medlemmer til Europakommisjonen som vart gjort i førre månad. Dei tre landa har også godkjent dei endringane som måtte gjerast i medlemskapstraktatane fordi Noreg ikkje var medlem i EF.

Melding nr. 5. Dato: 3.1.73 kl. 18.30

I statsråd fredag kjem regjeringa til å leggja fram nye lovforslag for gymnas og for vaksenpedagogisk institutt, i staden for dei lovforslaga som tidlegare var framlagde av regjeringa Bratteli. Dei lovforslaga vert trekte tilbake i statsråd fredag. Seinare skal regjeringa også trekka tilbake det forslaget som ligg føre til lov om lærarutdanninga. Ei av endringane som regjeringa går inn for er at vaksenpedagogisk institutt skal leggjast til Lillehammer, og ikkje til Oslo, slik regjeringa Bratteli foreslo, seier statssekretær Gunnar Staalsett til Dagsnytt.

Omskrevet versjon

Melding nr. 1

Amerikanarane har teke til å bombe mål nord for den tjuande breiddegraden i Nord-Vietnam. Dette stadfester dei i Washington seint i ettermiddag. Dei legg òg ut eitt nytt minebelte utafor hamnebyane i Nord-Vietnam. Nordvietnamesarane begynte å fjerne minebeltet utafor dei viktigaste hamnebyane da drøftingane om ein fredsavtale ennå gjekk framover. Fredstingane er nå avbrotne. Amerikanarane meiner då det er svært viktig å leggje ut nye miner.

Melding nr. 2

Forsikringsselskapa skal setje opp premiesatsane for fleire såkalla kombinerte forsikringar. Dei aukar med om lag 10 prosent. Selskapa opplyser til Dagsnytt at dei skal setje opp premiane for villa- og heimforsikring alt frå februar neste år. Direktør Øystein Os i Opplysningskontoret for forsikring seier at desse forsikringane lenge har hatt same premiesatsane. Han seier at det derfor er nødvendig å justere satsane. Dette kan likevel ikkje skje før regjeringa opphevar prisstoppen ved årsskiftet. Premiane for bilforsikring skal dei jamt over auke med 30 prosent frå 1. mars. Dette blei opplyst i går.

Melding nr. 3

Norges Røde Kors har vedteke å sende 100 000 kroner til Nicaragua. Dette er den første norske hjelpa etter jordskjelvkatastrofen i hovudstaden Managua. Ein representant for Norges Røde Kors reiser til Managua i dag. Han skal sjå på tilhøva i katastrofeområdet og overlevere pengane. Røde Kors-ligaen i Genève har bede medlemsorganisasjonane om å sende pengar til hjelpearbeidet — ikkje ullteppe og andre ting. I føremiddag bad Norges Røde Kors Utanriksdepartementet om pengar. Desse skal brukast til hjelp etter jordskjelvkatastrofen i Managua. Organisasjonen Redd Barna har løyvt 10 000 kroner til hjelpearbeidet.

Melding nr. 4

Storbritannia, Irland og Danmark er nå offisielle medlemmer av EF. I samband med dette vart det britiske, irske og danske flagget i føremiddag heist utafor EF-hovudkvarteret i Brussel. Dei tre landa nemnde ut medlemmer til Europakommisjonen i førre månad. Desse utnemningane stadfeste dei i dag. EF har måtta endre medlemskapstraktatane fordi Noreg ikkje vart medlem. Dei tre landa har også godkjent desse endringane.

Melding nr. 5

Regjeringa kjem i statsråd fredag til å leggje fram nye forslag til lov for gymnas og for vaksenpedagogisk institutt. Desse kjem i staden for dei lovforslaga som regjeringa Bratteli la fram. Regjeringa kjem til å trekkje dei gamle lovforslaga tilbake i statsråd fredag. Det ligg også føre eit forslag til ny lov om lærarutdanning. Dette skal regjeringa trekkje tilbake seinare. Regjeringa Bratteli føreslo at vaksenpedagogisk institutt skulle liggje i Oslo. Dette vil regjeringa nå endre og går inn for at instituttet skal liggje på Lillehammer, seier statssekretær Gunnar Staalsett til Dagsnytt.

7.8 Trondheimsundersøkelsen synes å tyde på at språket i nyhetsmeldingene er relativt vanskelig. Tabell 5, som ikke er hentet fra Jæger og Hagland 1972, men fra Bakke 1973, peker i annen retning. Av den framgår det at hele 94 % av radio-lytterne og 96 % av fjernseerne mener at nyhetssendingene er klare og lette å forstå.

Tabell 4

Originalversjonen

	Ord	Perioder	Ord pr. periode	(Lix)	Setn.	Passiv	Subst.	Verb
Melding nr. 1	81	3	27	57	8	4	21 (25,9 %)	16 (19,8 %)
Melding nr. 2	90	4	22,5	55	10	6	26 (28,9 %)	17 (18,9 %)
Melding nr. 3	92	5	18,4	45	8	1	36 (39,1 %)	14 (15,2 %)
Melding nr. 4	68	3	22,6	49	7	5	22 (32,4 %)	13 (19,8 %)
Melding nr. 5	82	4	20,5	57	9	3	28 (34,2 %)	15 (18,3 %)
	413	19	21,7	52	42	19	133 (32,2 %)	75 (18,2 %)

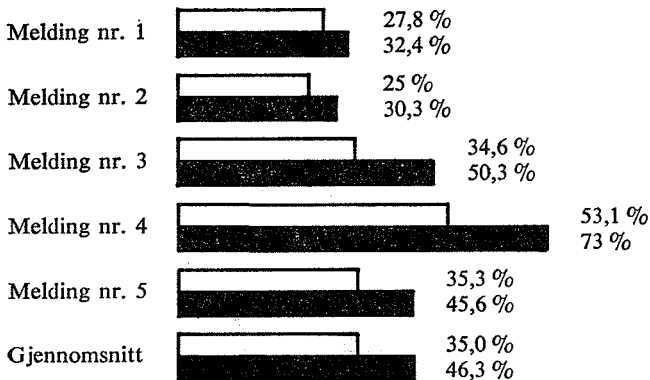
Omskrevet versjon

	Ord	Perioder	Ord pr. periode	(Lix)	Setn.	Passiv	Subst.	Verb
Melding nr. 1	68	6	11,3	40	9	0	16 (23,0 %)	12 (17,6 %)
Melding nr. 2	92	8	11,5	42	12	1	27 (29,3 %)	19 (20,7 %)
Melding nr. 3	89	8	11,1	34	8	1	36 (40,4 %)	16 (18,9 %)
Melding nr. 4	63	6	10,5	39	8	1	13 (20,6 %)	11 (17,5 %)
Melding nr. 5	91	7	13	46	11	0	32 (34,0 %)	18 (19,8 %)
	403	35	11,5	40	48	3	124 (30,5 %)	76 (18,9 %)

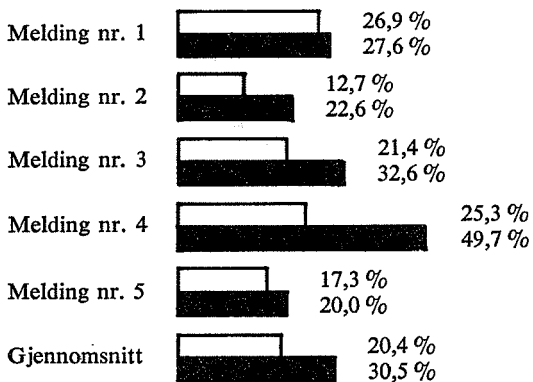
Figur 1

Testgruppe: Gymnasiaster i 2. klasse (bygymnas)

Originalversjon = Omskrevet versjon =

Testgruppe: Ungdomsskoleelever i 8. klasse

Tabell 5

Påstander		Enig	Uenig	Vet ikke	Total
1. Nyhetssendingene er som regel klare og lette å forstå	R	94	3	3	100 %
	TV	96	3	1	100 %
2. Det bør være mer forklaring av hva som skjer og hvor det skjer	R	40	52	8	100 %
	TV	41	55	4	100 %
3. Nyhetssendingene inneholder ofte ord og setninger som er vanskelige å forstå	R	39	57	4	100 %
	TV	37	61	2	100 %
4. De som leser opp nyhetene snakker ofte for fort	R	32	75	3	100 %
	TV	20	78	2	100 %

Svarene på påstand 2 og 3 gir likevel vink om at forholdet ikke er entydig. At omkring 40 % av de spurte ønsker mer forklaring og at nesten like mange åpent sier at nyhetssendingene ofte inneholder ord og setninger som er vanskelige å forstå, tyder jo på at meldingene ikke har hatt en form som gjør det mulig for et stort flertall å følge med. Undersøkelser i Sverige (Findahl og Höijer 1971, jfr. Gran 1973) viser at dersom vi tar hukommelse som et mål på forståelighet, er det en urovekkende liten del av nyhetsmeldingene som blir forstått.

Litteratur

- Ahlgren, I. 1973: *Språkpsykologi*. Gleerups. Lund.
- Allén, S. 1967: Förhållandet mellan skrift och tal. I: Allén, S. m.fl.: *Språk, språkvård och kommunikation*. Lund.
- Allén, S. 1968: Om norsk språknormering. (Melding av Gundersen, O. 1967: Fra Wergeland til Vogt-komiteen.) *Språkvård*, 1.
- Alnæs, I. 1910: *Norsk uttaleordbok*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Kristiania.
- Alnæs, K. 1973: *Språk og massemedier*. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Bakke, M. 1973: Nyheter og publikum. *Omkring — Tidsskrift for radio og fjernsyn*. 6.
- Bang, J. 1971: *At veje sine ord*. Gyldendal. København.
- Beito, O. T. 1958: Drag av hallingmålet dei siste mannsaldrane. *Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv*.
- Beito, O. T. 1964: Normalmål og målføre. I: Hellevik, A. og

- Lundeby, E. (red.): *Skriftspråk i utvikling. Tiårsskrift for Norsk språknemnd*. Norsk språknemnd, skrifter 3. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Beito, O. T. 1970: *Nynorsk grammatikk*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Bergman, G. 1954: Om nordiska ortnamns uttal. I: *Det nordiske språkmøtet i Oslo 19.—20. februar 1954*. Utgitt av Kontoret for kulturelt samkvem med utlandet og Norsk språknemnd. Oslo.
- Bergman, G. 1962: *Rätt och fel i språket*. Svenska bokförlaget/Norstedts. Stockholm.
- Bergman, G. 1968: *Kortfattad svensk språkhistoria*. Bokförlaget Prisma. Stockholm.
- Berulfsen, B. 1966: *Norwegian Grammar*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- Berulfsen, B. 1969: *Norsk uttaleordbok*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Oslo.
- Bjørkum, A. 1967: Vert dei norske målføri borte? *Syn og Segn*, 10.
- Bjørkum, A. 1968: *Årdalsmål hjå eldre og yngre*. Universitetsforlaget. Bergen.
- Björnsson, C. H. 1968: *Läsbarhet*. Bokförlaget Liber. Stockholm.
- Bom, K. 1955: *Dansk i dag*. E. Wangels Forlag. København.
- Bugge, I. 1949: *Korrekt dagligtale*. Fabritius & Søner. Oslo.
- Dahlstedt, K.-H. 1967: *Språkvård och samhällssyn*. I: Allén, S. m.fl.: *Språk, språkvård och kommunikation*. Prisma. Lund.
- Dahlstedt, K.-H. 1970: *Massmedierna och språket*. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget. Stockholm.
- Diderichsen, P. 1947: Godt og daarligt Sprog. I: *Ledetraad ved Folkelig Universitetsundervisning, Nr. 212*, udgivet af Folkeuniversitetsudvalget. Einar Munksgaard (kommision). København.
- Dunås, R. 1970: *Bättre svenska*. Språkvårdssamfundets skrifter, 2. Studentlitteratur. Lund.
- Elert, C.-C. 1970: *Ljud och ord i svenskan*. Almqvist & Wiksell. Stockholm.
- Findahl, O. og Höijer, B. 1971: *Människan som mottagare av information*. Sveriges Radio. Stockholm.
- Fishman, J. 1971: *Sociolinguistics. A Brief Introduction*. Newbury House Pubs. Rowley Mass.
- Franzén, N.-O. 1966: TV — radio och språkvården. *Språkvård*, 1.
- Frick, N. 1965: *Begriplig svenska*. Liber. Stockholm.
- Gran, G. 1973: Hva forstår vi av nyheterne? *Omkring — Tidskrift for radio og fjernsyn*, 4.
- Grunnet, N. u.å.: *Vejledning for nye medarbejdere*. Danmarks Radio. København.
- Hadenius, S. og Weibull, L. 1970: *Press, radio, tv*. En bok om

- massmedia i dagens samhälle. Bokförlaget Aldus/Bonnier. Stockholm.
- Hansen, Aa. 1956: *Udtalen i moderne dansk*. Gyldendal. København.
- Hansen, Aa. 1967: *Moderne dansk, III*. Gyldendal. København.
- Harwood, K. A. 1955: Listenability and Readability. *Speech Monographs*, 22.
- Helén, G. 1950: *Röst i radion*. Bonnier. Stockholm.
- Hellevik, A. 1966: Nokre synspunkt på talemålsnormering. I: Noregs mållag (utg.): *Målsak og framtidssamfunn*. Noregs mållag. Bergen.
- Hellevik, A. 1970: *God nynorsk*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Henningsson, R. 1971: *Några ord ur tv-nytt den 19.10.1970*. Sveriges Radio. Stockholm.
- Hertzer, J. O. 1965: *A Sociology of Language*. Random House. New York.
- Hörmann, H. 1971: *Psycholinguistics*. Springer Verlag. Berlin—Heidelberg—New York.
- Jespersen, O. 1890: Danias lydskrift. *Dania I*.
- Jespersen, O. 1895: Den bedste danske udtale. *Nordisk tidsskrift*.
- Jæger, T. B. og Hagland, J. R. 1973: *Språket i radioens dagsnytt-sendingar — ei granskning av språkbruken i 15 dagsnytt-sendingar på nynorsk*. Stensilert.
- Klare, G. R. 1963: *The Measurement of Readability*. Iowa State University Press. Arnes, Iowa.
- Lundeby, E. 1958: *Norsk språklære for svensker*. C W K Gleerups förlag. Lund.
- Maletzke, G. 1963: *Psychologie der Massenkommunikation*. Theorie und Systematik. Hans Bredow-Institut. Hamburg.
- Midttun, O. 1960: *Nynorsk talemål i samhøve med skriftmålet og målføra*. Noregs mållag. Oslo.
- Miller, G. A. & Isard, S. 1964: Free recall of self-embedded English sentences. *Information and Control*, 7.
- Molde, B. 1971: Uttal och samhällsroll. I: Molde, B. (red.): *Studier i dagens svenska*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 44. Läromedelsförlagen. Stockholm.
- Mortensen, F. 1972: *Kommunikationskritisk analyse af 22-radioavisen*. G M T Aarhus.
- Næs, O. 1972: *Norsk grammatikk*. Fabritius. Oslo.
- Ormestad, H. 1955: *Høreskarphet og taletydelighet og forståeligheten av norske språklyder*. Universitetsforlaget.
- Regler för programverksamheten vid Finlands rundradio*. Helsingfors 1972.
- Sahlgren, J. och Bergman, G. 1968: *Svenska ortnamn med uttalsuppgifter*². Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 14. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget. Stockholm.

- Sandvei, M. 1953: God norsk. Bokmål. I: Dale, J. A. og Sandvei, M.: *God norsk, Nynorsk — bokmål*. Norsk Rikskringkasting. Oslo.
- Savin, H. B. og Perchonock, E.: Grammatical Structure and the Immediate Recall of English Sentences. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 4.
- Schiødt, H. J. 1970: *Sproget i funktion*. Berlingske forlag. København.
- Skautrup, P. 1968: *Det danske sprogs historie, IV*. Gyldendal. København.
- Slobin, D. I. 1968: Recall of full and truncated passive sentences in connected discourse. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 7.
- Slobin, D. I. 1971: *Psycholinguistics*. Scott, Foresman and Company. Glenview, Illinois—London.
- Sommerfelt, A. 1958: *Språket og menneskene*. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Steinsholt, A. 1964: *Målbryting i Hedrum*. Universitetsforlaget. Bergen.
- Steinsholt, A. 1972: *Målbryting i Hedrum 30 år etter*. Universitetsforlaget. Oslo—Bergen—Tromsø.
- Storm, J. 1904: *Norsk Retskrivning, I*. Cammermeyer. Kristiania.
- Ståhle, C. I. 1970: Några drag i svenska språkets förändring under 1900-talet. I: Molde, B. & Ståhle, C. I.: *1900-talssvenska*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 37. Läromedelsförlagen Svenska Bokförlaget, Stockholm.
- Sørli, M. 1959: Om Odda-målet i dag. *Maal og Minne*.
- Vanvik 1972, 1973: A Phonetic-Phonemic Analysis of Standard Eastern Norwegian. *Norwegian Journal of Linguistics* 26, 27.
- Vinje, F.-E. 1970: *Moderne norsk avisspråk*. Norsk språknemnd, skrifter 3. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Vinjo, F.-E. 1972: *Svecismer i moderne norsk*. Norsk språknemnd, skrifter 9. J. W. Cappelens forlag. Oslo.
- Wellander, E. 1968: *Språk och språkvård*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 30. Svenska Bokförlaget/Norstedts. Stockholm.
- Western, A. 1921: *Norsk riksmålsgrammatikk*. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Kristiania.
- Widmark, G. 1972: *Om uttal och uttalsnormering*. Studentlitteratur, Lund.
- Åkermalm, Å. 1966: *Modern svenska*. Gleerups. Falköping.